

Κ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΚΡΙΤΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

20

ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Αλέξανδρος Αργυρίου

Ανέκδοτο ποίημα
Γιάννης Κοντός

ΔΟΚΙΜΙΟ

Ορέστης Αλεξάκης
Συμεών Δεγερεμτζίδης
Ευτυχία-Αλεξάνδρα Λουκίδου
Έφη Πέτκου

ΠΟΙΗΣΗ

Rainer Maria Rilke
Χάρης Βλαβιανός
Δημήτρης Α. Δημητριάδης
Βασιλική Κοντογιάννη

ΘΕΑΤΡΟ

Τζωρτζίνα Κακουδάκη
Δημήτρης Παπαγεωργάκης

ΚΡΙΤΙΚΗ

Γιώργος Βαϊλάκης
Κώστας Ε. Γάλλος
Αλέξης Ζήρας
Ευτυχία-Αλεξάνδρα Λουκίδου

- Γιώργος Αράγης
- Ελισάβετ Αρσενίου
- Βασίλης Βασιλειάδης
- Αλέξης Ζήρας
- Αικατερίνη Κουμαριανού
- Βασιλική Κοντογιάννη
- Ελισάβετ Κοτζιά

Κωνσταντίνος Μπούρας
Κώστας Γ. Παπαγεωργίου
Λευτέρης Παπαλεοντίου
Άλκηστις Σουλογιάννη
Δάφνη Σουλογιάννη
Χρύσα Σπυροπούλου
Περικλής Σφυρίδης

«Ιδανικές φωνές κι αγαπημένες...»

ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΗ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΕΡΗΣ

Γάσων Δεπούνη

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

εταιρία γραμμάτων
επιστημών & τεχνών

Γιώργος Αράγης

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ*

Αναφορά σε ορισμένες επισημάνσεις του Α. Αργυρίου

Σε όλη την κριτική σταδιοδρομία του, ο Αλέξανδρος Αργυρίου βασανίστηκε από το ερώτημα: ποιά είναι τα όρια ή, αλλιώς, οι δυνατοότητες της κριτικής. Προς την περιφέρεια, εκεί που συνορεύει η κριτική με άλλες πνευματικές δραστηριότητες, έβαζε εύκολα τη διαχωριστική γραμμή. «Αν», έγραφε το 1979, «το κύριό μας θέμα είναι η μελέτη της λογοτεχνίας με σκοπό την απόλαυσή της, κάθε κοινωνιολογική, ανθρωπολογική, ιστορική, ψυχαναλυτική, γλωσσολογική ή άλλη προσέγγισή της, συνιστούν παραπληρωματικές έρευνες. Διότι απαντούν στο ερώτημα ποιοί όροι υπόκεινται του λογοτεχνικού έργου, αλλά αδυνατούν να απαντήσουν στο καίριο πρόβλημα: ποιοί λόγοι στοιχειωθούν την αξία του, απάντηση που εισπράττομε μόνο με αισθητικά κριτήρια».¹ Εδώ λοιπόν, στην περιφερειακή οριοθέτηση της κριτικής, είχε το κριτήριο της αισθητικής αξιολόγησης, με το οποίο διαχώριζε το έδαφος της λογοτεχνικής κριτικής από άλλες μορφές προσέγγισης της λογοτεχνίας. Πρόκειται για μια θέση που έχει υποστηριχτεί κατά τον 20ό αιώνα από πολλούς ανθρώπους που είχαν στενούς δεσμούς με τη λογοτεχνία. Ιδίως μετά την ανάπτυξη των κοινωνιολογικών, των ψυχαναλυτικών, των γλωσσολογικών και των ανθρωπολογικών επιστημών. Οπότε χρειάστηκε να γίνει διάκριση ανάμεσα στις μελέτες αυτών των επιστημών πάνω στη λογοτεχνία, και στη λογοτεχνία ως ιδιαιτερότητα που μένει έξω από το βεληνεκές τους. Θυμίζω ότι οι πρώτοι που προχώρησαν στη διάκριση αυτή υπήρξαν οι Ρώσοι Φορμαλιστές. Να σημειωθεί πάντως πως ο Αργυρίου ουδέποτε αρνήθηκε τη σχέση των λογοτεχνικών έργων με το ιστορικό, το κοινωνικό και το πολιτισμικό περιβάλλον τους. Το αντίθετο μάλιστα: έδινε μεγάλη σημασία στα εποχιακά «συμφραζόμενα», όπως έλεγε, των λογοτεχνικών έργων. Χωρίς

Ο Α. Αργυρίου με τον
Γ. Κότσιρα το 1947

* Κείμενο εισήγησης στην ημερίδα, «Η λογοτεχνική κριτική και ο Αλέξανδρος Αργυρίου», που οργάνωσε το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, του Δημοκρίτιου Πανεπιστημίου Θράκης, στις 22 Ιανουαρίου του 2010.

1. Αλεξ. Αργυρίου, «Τέχνη και συνείδηση», *Το Βήμα*, 21.12.1979. Τώρα και στο βιβλίο του *Κείμενα περί κειμένων*, Σοκόλης, Αθήνα 1995, σ. 21.

ωστόσο να ταυτίζει ή να συγχέει ποτέ τα «συμφραζόμενα» αυτά με τη λογοτεχνική ποιότητα των έργων.

Προς την αντίθετη κατεύθυνση τώρα, προς το εσωτερικό της κριτικής, υπήρχαν δυσκολότατα προβλήματα προς λύση. Και προέκυπταν από τον ίδιο τον προσδιοριστικό όρο της κριτικής: τη λογοτεχνική αξιολόγηση των κειμένων. Για το λόγο ότι αυτή η αξιολόγηση έχει υποκειμενικό χαρακτήρα. Η υποκειμενικότητα της λογοτεχνικής κριτικής ταλάνισε τον Αργυρίου, στα θεωρητικά και κριτικά του γραπτά, όσο τίποτε άλλο. Και μπορώ να πω ότι τού είχε γίνει βραχνάς. Καθόλου αδικαιολόγητα, αφού από το πώς χειρίζεται ο κάθε κριτικός τον υποκειμενικό λόγο του εξαρτιέται το κύρος της κριτικής του. Υποκειμενικότητα: πώς αντιμετωπίζεται στην πράξη αυτό το φυσικό γνώρισμα της κριτικής, για το οποίο επικρίνεται συχνά, και το οποίο δεν παύει ν' απότελεί σοβαρότατο ενδοκριτικό ζήτημα; Ο Αργυρίου αναζήτησε αντικειμενικούς τρόπους με τους οποίους να μετριάζεται ή να πλαγιοκοπείται η σημασία της υποκειμενικότητας. Το έχει γράψει πολλές φορές. «Προφανώς», έγραφε μεταξύ άλλων το 1987, «με θετικούς και αρνητικούς χαρακτηρισμούς προσπαθώ να ορίσω έναν ιδανικό τύπο κριτικού· περίπτωση που σπάνια απαντάμε. Όμως ακόμη και τέτοιες κριτικές προσωπικότητες δεν είναι απαλλαγμένες από σφάλματα αξιολογήσεων, μεθοδεύσεων, ερμηνευτικών προσεγγίσεων, ή επαρκών καταστροφών της επιχειρηματολογίας. Η αρνητική σημασία αυτών των σφαλμάτων περιορίζεται, εάν και όταν ο κριτικός λόγος αναπτύσσεται έτσι ώστε, φανερώνοντας, ρητά ή σιωπηρά, τους όρους του παιχνιδιού, να κατασταίνει δυνατό τον έλεγχό του· πράγμα που συνεπάγεται ότι ενεργοποιεί (αλλά και σέβεται) τον αναγνώστη του (εκτός από τον συγγραφέα)».² Και αλλού: «ό,τι κατωχυρώνει πάντοτε την κριτική είναι το σκεπτικό της μέρος, η επεξεργασία των στοιχείων που καταθέτει, με τα οποία αναδεικνύονται τα κριτήριά της και από τα οποία διαμορφώνεται μια συλλογιστική η οποία, ανάλογα με την πληρότητά της, καθίσταται ανεξάρτητη από τον φορέα της, και συνεπώς όργανο με χρηστική αξία».³ Ό,τι δικαιώνει συνεπώς τη λογοτεχνική κριτική είναι η αποκάλυψη του τρόπου με τον οποίο αξιολογεί ένας κριτικός ένα κρινόμενο λογοτεχνικό έργο. Η

2. Αλεξ. Αργυρίου, «Φαινόμενα και συμπτώματα της λογοτεχνικής κριτικής», περιοδικό *Γράμματα και Τέχνες*, τεύχος 53, Αθήνα 1987, σ. 35. Τώρα και στο βιβλίο του *Κείμενα περί κειμένων*, Σοκόλης, Αθήνα 1995, σ. 79.

3. Αλεξ. Αργυρίου, «Το νόημα της κριτικής», *Το Βήμα*, 10.4.1971. Τώρα και στο βιβλίο του *Αναψηλαφήσεις σε δύσκολους καιρούς*, Κέδρος, Αθήνα 1986.

αποκάλυψη δηλαδή των κριτηρίων του. Διαφορετικά όποια αξιολογική άποψη και να εκφέρει κανείς παραμένει ακατωχύρωτη.

Όμως, κατά τον Αργυρίου, ακόμα κι όταν ένας κριτικός δε δογματίζει ή, συνηθέστερα, δεν κρυπτοδογματίζει, αλλά παρουσιάζει με ειλικρίνεια την αφετηρία και τη συνέχεια της επιχειρηματολογίας του, δεν μπορεί να είναι απόλυτα ήσυχος. Γιατί; Για το λόγο ότι, ο Αργυρίου, είχε διαγνώσει πως η άσκηση της κριτικής κρύβει παγίδες που δύσκολα υποψιάζεται κανείς. Αρκετά νωρίς, το 1957, γράφοντας για την ποίηση του Σεφέρη, έκανε μια ιδιαίτερα λεπτή επισήμανση. Όταν, πολύ αργότερα, τη διάβασα, μου έκανε θυμάμαι βαθειά εντύπωση, καθώς μάλιστα δεν προερχόταν από κάποιον ξένο μελετητή. Η παρατήρηση του Αργυρίου ήταν η ακόλουθη: «ένα ποίημα δεν το αισθάνεσαι όπως το ερμηνεύεις. Τεμαχίζοντας τη βίωση του ποιητή, κερδίζει το θέμα του, αλλά χάνεις το υπόγειο νόημά του. Κι αυτό το ξαναπαίρνεις μόνο όταν αφεθείς πάλι στην αμεσότητα του ποιήματος».⁴ Το ποίημα στο οποίο αναφερόταν ήταν το «Ο κ. Στρατής Θαλασσινός ανάμεσα στους αγάπανθους». Δεκαεννιά χρόνια αργότερα επανήλθε με πλάγιο τρόπο στην ίδια παρατήρηση. Μιλώντας στην Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, αφού ανέλυσε, μεταξύ άλλων, το ποίημα του Σαχτούρη «Η σκηνή», έκλεισε την ανάλυση του ποιήματος με τα ακόλουθα λόγια: «Και τώρα, μετά την αποσύνθεση του ποιήματος που έκανα, ιδού το ίδιο το ποίημα, που ενδεχομένως μπορεί να σας πει περισσότερα ή διαφορετικά απ' όσα αντιλήφθηκα εγώ».⁵ Απευθυνόμενος στους ακροατές, ο Αργυρίου, λέει ότι «ενδεχομένως», η ανάγνωση του ποιήματος, «μπορεί να σας πει περισσότερα ή διαφορετικά απ' όσα αντιλήφθηκα εγώ». Ταυτόχρονα όμως με τις φράσεις του, «μετά την αποσύνθεση» και «ιδού το ίδιο το ποίημα», βάζει την ανάγνωση του ποιήματος σε θέση κριτηρίου απέναντι στην «αποσύνθεση». Από την άποψη αυτή έχουμε εδώ μια πλάγια αναφορά στο ρητά διατυπωμένο νόημα του προηγούμενου αποσπάσματος. Το νόημα σύμφωνα με το οποίο, όταν επιχειρηματολογεί κανείς, αποσυνθέτοντας ένα ποίημα, ενδέχεται να απομακρυνθεί αισθητά από το ποίημα αυτό ως λογοτεχνικό κείμενο. Να χάσει, δηλαδή, λίγο πολύ από τα μάτια του το ποιητικό ποιόν του ποιήματος, την αισθητική του οντότητα. Κι είναι σημαντικό το να έχεις επίγνωση αυτής της πραγματικότητας, όταν καταπιάνεσαι να μιλή-

4. Αλεξ. Αργυρίου, *Δεκαεπτά κείμενα για τον Γ. Σεφέρη*, Καστανιώτης, Αθήνα 1986, σ. 31.

5. Αλεξ. Αργυρίου, *Διαδοχικές αναγνώσεις Ελλήνων υπερρεαλιστών*, Γνώση, Αθήνα 1983, σ. 229.

σεις αναλυτικά για λογοτεχνικά κείμενα. Γιατί τότε –όταν έχεις επίγνωση αυτής της πραγματικότητας–, μπορείς να ελέγχεις την κάθε λέξη σου, την κάθε φράση σου, την κάθε παράγραφο και το σύνολο του αναλυτικού σου λόγου με γνώμονα την αισθητική διάσταση του κειμένου για το οποίο γράφεις ή, αλλιώς, με την αίσθηση της λογοτεχνικής του υπόστασης. Διαφορετικά μπορεί να καταλήξεις να πελαγοδρομείς, όπως το βλέπουμε πολύ συχνά, ερήμην του «υπόγειου νοήματος» του λογοτεχνικού κειμένου. Από την άποψη αυτή η παρατήρηση του Αργυρίου αφορά πρώτιστα την άσκηση της λογοτεχνικής κριτικής και δείχνει πώς μπορεί να διαχειρίζεται ένας κριτικός τον υποκειμενικό παράγοντα στη δουλειά του. Ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες, που δεν πολυπίστευε στην αξία των επιχειρηματολογιών, μιλώντας για την ποίηση αναφέρει, σε ορισμένη περίπτωση, τη φράση του Έμερσον: «τα επιχειρήματα δεν πείθουν κανέναν».⁶ Τα επιχειρήματα καθαυτά πράγματι δεν είναι φερέγγυα. Με την επίγνωση ωστόσο, την οποία συνιστά η επισήμανση του Αργυρίου, η κριτική επιχειρηματολογία γίνεται λιγότερο επισφαλής και περισσότερο φερέγγυα.

Μια άλλη, ασυνήθιστα επίσης διεισδυτική επισήμανση του κριτικού συναντούμε στο βιβλίο του, *Δεκαεπτά κείμενα για τον Γ. Σεφέρη*. «Ένα ποίημα», γράφει εκεί, «από την στιγμή που παίρνει την οριστική μορφή του, τίθεται αντιμέτωπο και απέναντι του ίδιου του δημιουργού του».⁷ Το ποίημα, μ' άλλα λόγια, «από τη στιγμή που παίρνει την οριστική μορφή του», αποκτάει την αυτονομία του. Και δυνάμει αυτής της αυτονομίας του δεν εξαιρεί από τις αποκαλύψεις του ούτε τον ίδιο το δημιουργό του. Αντίθετα, αποτελεί γι' αυτόν κείμενο πολλαπλής μαρτυρίας. Μαρτυρίας πρώτα πρώτα αναφορικά με την ποιοτική πραγμάτωση του έργου του, κατά πόσο ευτύχησε να φτάσει σε υψηλό επίπεδο «την οριστική μορφή του». Κατά έναν τρόπο δηλαδή το ποίημα κρίνει το δημιουργό του, με την έννοια ότι ματυράει το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειάς του. Έτσι, καθώς δε χαρίζεται στο γεννήτορά του, δεν απέχει από του να «τίθεται», από τη συγκεκριμένη άποψη αλλά και από άλλες, «αντιμέτωπο [...] απέναντί» του. Είπα «και από άλλες» (απόψεις), γιατί ταυτόχρονα το ποίημα μαρτυράει πολύ περισσότερα για τον συνθέτη του. Μαρτυ-

6. Χόρχε Λουίς Μπόρχες, *Η τέχνη του σίχου*, διαλέξεις Charles Eliot Norton (1967-1968), Επιμέλεια Calin-Andrei Mihailescu, μετάφραση Μαρία Τόμπρου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2006, σ. 46.

7. Αλεξ. Αργυρίου, «Προτάσεις για τη “Κίχλη”». Μια πρώτη προσέγγιση», στον τόμο *Για τον Σεφέρη*, Αθήνα 1961. Τώρα και στο βιβλίο του *Δεκαεπτά κείμενα για τον Γ. Σεφέρη*, ό.π. σ. 44.

ράει το επίπεδο της παιδείας του, τη γλωσσική του καλλιέργεια, τις μαθητείες του, τον προβληματισμό του, τη φιλοσοφική προαίρεσή του, τον άμεσο η έμμεσο ιδεολογικό προσανατολισμό του, την ειλικρίνειά του, κ.λ.π.⁸ Σύμφωνα, αλλά τί σημαίνει, από την πλευρά της κριτικής, η γνώμη ότι «Ένα ποίημα από τη στιγμή που παίρνει την οριστική μορφή του, τίθεται αντιμέτωπο και απέναντι του ίδιου του δημιουργού του»; Προφανώς σημαίνει πως η κριτική αντλεί, αν όχι απόλυτα, κατά πρώτο και κύριο λόγο τις πληροφορίες της από τα ίδια τα λογοτεχνικά κείμενα. Στην ίδια σελίδα με το παραπάνω παράθεμα ο Αργυρίου επισημαίνει ότι θα «πρέπει στο όποιο ερμηνευτικό μας εγχείρημα να διακρίνομε, μέσα από τις σημειώσεις των ποιητών, εκείνες που αναφέρονται σε πραγματικές παρατηρήσεις».⁹ Η υπογράμμιση στο κείμενο. «Πραγματικές»: όχι δηλαδή συναισθηματικές, όχι αυτοκριτικές, όχι θεωρητικά συνηγορητικές του έργου, όχι καθ' οιονδήποτε τρόπο επιχειρηματολογικές, αλλά κατεξοχήν πραγματολογικές. Συχνά, καθώς ξέρετε, γίνονται ερμηνευτικές πραγματεύσεις λογοτεχνικών έργων με βάση διατυπωμένες γνώμες των συγγραφέων τους. Το συμπέρασμα, σύμφωνα με όσα προανέφερα πάνω στην επισήμανση του Αργυρίου, είναι ότι ο κριτικός έχει να κάνει με αυτονομημένα από το δημιουργό τους λογοτεχνικά κείμενα και άρα όχι με τα πρόσωπα των ίδιων των λογοτεχνών. Μάλιστα όχι απλώς αυτονομημένα από το δημιουργό τους κείμενα, αλλά και «αντιμέτωπα» απέναντι των δημιουργών τους. Αυτό το «αντιμέτωπα» είναι που καθιστά ρηξικέλευθη την επισήμανση του κριτικού. Γιατί και όταν λέμε ότι, κρίνοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο δεν κρίνουμε το πρόσωπο που το γράφει, δε λέμε όλη την αλήθεια. Για το λόγο ότι δεν προσδιορίζουμε έτσι με ακρίβεια το βαθμό της αυτονομίας των λογοτεχνικών έργων.

Σχετική η συμπληρωματική θέση προς τα παραπάνω αποτελεί η επόμενη έκφραση γνώμης του ίδιου κριτικού, την οποία συναντούμε στο βιβλίο του πάλι, *Δεκαεπτά κείμενα για τον Γ. Σεφέρη*. «Δε θα λάβω υπόψη μου», γράφει στο *Ποιητική τέχνη και ιστορία*, «τα δοκίμια και τα ημερολόγια του [του Σεφέρη], εκτός από ελάχιστα πραγματολογικά στοιχεία. Οι απόψεις του Σεφέρη, μαζί με τη μαστορική του που μας δίνεται στα έργα αυτά, μετράνε κυρίως τις προθέσεις

8. Να σημειωθεί ότι τα λογοτεχνικά κείμενα παρέχουν επίσης πολλά στοιχεία για το κοινωνικό, ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο παράγονται, πρόκειται όμως για διαφορετικό θέμα από την ειδική γνώμη του Αργυρίου.

9. Αλεξ. Αργυρίου, *Προτάσεις για την «Κίχλη»*: Μια πρώτη προσέγγιση, ό.π.

του, ενώ το έργο καθεαυτό μας δείχνει τις πραγματοποιήσεις του».¹⁰ Είναι γνωστή η επιμονή, της πλειονότητας των μελετητών, να προσπαθούν να φωτίσουν τα λογοτεχνικά έργα με στοιχεία που αντλούν από τα αρχεία των λογοτεχνών ή από άλλες συγγραφικές δραστηριότητές τους. Ο Αργυρίου ενεργούσε συχνά με συνείδηση ιστορικού, αξιοποιώντας οποιαδήποτε δεδομένα άρμοζαν στη δουλειά του. Τότε χρησιμοποιούσε τα βιογραφικά των λογοτεχνών, τα τυχόν θεωρητικά γραπτά ή τα ημερολόγιά τους, την αλληλογραφία τους, κ.λ.π. Ήξερε πως στις περιπτώσεις αυτές έκανε κάτι διαφορετικό από κριτική, ενώ την ώρα της κριτικής διαχώριζε τα λογοτεχνικά έργα από τις διάφορες άλλες δορυφορικές δραστηριότητες των συγγραφέων τους. Με την παραπάνω πρωτοβουλία του, να μιλήσει για το ποιητικό έργο του Σεφέρη, ερήμην των δοκιμιών και την ημερολογίων του (ό,τι ήταν γνωστό ως το 1979), σημαίνει πως διαχώριζε πλήρως τη θέση του από όλους εκείνους που προσπαθούν να ερμηνεύσουν τα λογοτεχνικά έργα με αλλότρια δεδομένα. Κι ο λόγος που διαχώριζε τη θέση του πάνω σ' αυτό το θέμα είναι γιατί δεν ήθελε να βάλει στο λογαριασμό της κριτικής του αξιολόγησης τις προθέσεις του δημιουργού. Η θέση του Αργυρίου σ' αυτό το σημείο είναι σαφής και δε σηκώνει καμιά παρερμηνεία. Θα μπορούσε ωστόσο να προεκτείνει κανείς αυτήν τη θέση και στα ίδια τα λογοτεχνικά έργα, όπου συμβαίνει συχνά να ενσωματώνονται προθέσεις των συγγραφέων τους. Κάτι που παρασύρει πολλές φορές τους κριτικούς, αν εξαιρέσουμε όσους ενδέχεται να το κάνουν σκόπιμα, να μιλούν αξιολογικά για τις ενσωματωμένες προθέσεις των συγγραφέων μέσα στα έργα τους. Οπότε στις περιπτώσεις αυτές αξιολογούν προθέσεις και όχι ποιητικό λογοτεχνικό αποτέλεσμα. Ας σημειωθεί πως είναι εύκολο να φαρεύει κανείς τις προθέσεις ενός συγγραφέα μέσα στο έργο του. Ο Αργυρίου αντιπαραθέτει τις ποιητικές «πραγματοποιήσεις» του Σεφέρη στις τυχόν εξωποιητικές «προθέσεις» του. Συνεπώς βγάζει από το λογαριασμό τις εξωποιητικές προθέσεις του δημιουργού. Για τις ενδοποιητικές δεν κάνει λόγο ευθέως. Μπορούμε τάχα να υποθέσουμε πως οι τυχόν ενδοποιητικές τον άφηναν αδιάφορο; Μετά τη συγκεκριμένη επισήμανση, σε όλο το κείμενό του ασχολείται με τις «πραγματοποιήσεις» του ποιητή. Συνεπώς το θέμα των «πραγματοποιήσεων», όταν έκανε την επισήμανση, εκκρεμούσε προς εξέτα-

10. Αλεξ. Αργυρίου, «Γιώργος Σεφέρης. Ποιητική τέχνη και Ιστορία», ομιλία, 6.11.1979. Τώρα στον τόμο *Δεκαεπτά κείμενα για τον Γ. Σεφέρη*, ό.π. σ. 96.

ση. Και μαζί πιστεύω πως εκκρεμούσε προς εξέταση και το θέμα των ενδοκειμενικών προθέσεων. Είναι αντιφατικό και μάλλον παράλογο να πιστέψει κανείς πως ο κριτικός που δεν ήθελε να βάλει στην αξιολογική ζυγαριά τις εξωκειμενικές προθέσεις του ποιητή, θα ήθελε να βάλει στην ίδια ζυγαριά τις ενδοκειμενικά δηλωμένες ή υποδηλωμένες προθέσεις του.

Τελειώνοντας εδώ θα ήθελα να πω ότι με τα προηγούμενα έθιξα μερικές από τις αποφάνσεις του Αργυρίου πάνω στα όρια της λογοτεχνικής κριτικής. Εννοείται πως δεν εξάντλησα το όλο θέμα, για το οποίο θα χρειαζόταν μια αναλυτικότερη και πολύ ευρύτερη μελέτη.

